

BARTOSZ LEWANDOWSKI

**PROBLEM ZASKARŻALNOŚCI CZYNNOŚCI TZW. ZATRZYMANIA
PROKURATORSKIEGO ORAZ DECYZJI PROCESOWEJ WYDANEJ NA
PODSTAWIE ART. 247 § 1 KPK (Z UWZGLĘDNIENIEM ZMIAN KPK PO 1 LIPCA
2015 R.)**

**Problem lodging a complaint against so-called prosecutor's arrest and the decision
issued on the basis of article 247 § 1 Code of Criminal Procedure (taking under
consideration amendment which will be forced after 1st of July 2015)**

Streszczenie

Na gruncie k.p.k. należy odróżniać wydanie przez prokuratora samego postanowienia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu z art. 247 § 1 k.p.k. oraz czynność zatrzymania. W obu przypadkach odmiennie kształtuje się sposób zaskarżenia odpowiednio: rozstrzygnięcia i czynności, czego następstwem są istotne różnice w formułowaniu zażalenia. Istotnym momentem, który decyduje o zmianie charakteru czynności podejmowanych przez odpowiednie organy, jest moment faktycznego zatrzymania osoby podejrzanej. Od tej chwili zmienia się bowiem podstawa zaskarżenia z art. 302 § 1 k.p.k. na art. 247 § 2 k.p.k.

Zagadnienie będące przedmiotem niniejszego artykułu nie było szerzej komentowane w doktrynie ani judykaturze pomimo częstego praktycznego stosowania przez prokuratorów instytucji z art. 247 § 1 k.p.k. Ze względu na utożsamianie w nauce prawa¹ sposobu zaskarżania postanowień oraz czynności zatrzymania na podstawie art. 75 § 2 k.p.k. oraz art.

¹ Ł. Cora, *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 2012 r., I KZP 14/12*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2013, nr 1, s. 83.

247 § 1 k.p.k. zachodzi konieczność ich wyraźnego rozgraniczenia. Jest to o tyle istotne, że różnice między obiema instytucjami w zasadniczy sposób modyfikują postępowanie odwoławcze wszczęte w następstwie wniesienia zażalenia.

I. Zatrzymanie i sprowadzenie (przymusowo) z art. 75 § 2 k.p.k. a zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie z art. 247 § 1 k.p.k.

Przepis art. 75 § 2 k.p.k. reguluje zatrzymanie i sprowadzenie (przymusowo) oskarżonego w razie jego nieusprawiedliwionego niestawiennictwa w toku postępowania karnego na wezwanie organu prowadzącego postępowanie. Z kolei art. 247 § 1 k.p.k. dotyczy tzw. zatrzymania prokuratorskiego. Obie instytucje różnią się kilkoma zasadniczymi elementami. Po pierwsze, przepis art. 75 § 2 k.p.k. może być stosowany przez każdy organ prowadzący postępowanie karne (sąd, prokuratora), w przeciwieństwie do art. 247 § 1 k.p.k., który upoważnia jedynie prokuratora². Po drugie, pierwsza instytucja znajduje zastosowanie wobec oskarżonego (odpowiednio – zgodnie z art. 71 § 3 k.p.k. – do podejrzanego, a zatem osoby, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia przedstawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego), druga zaś – do osoby podejrzanej, a zatem do takiej, która nie ma jeszcze formalnie statusu podejrzanego i nie jest stroną postępowania przygotowawczego. Po trzecie, zatrzymanie i sprowadzenie (przymusowo) z art. 75 § 2 k.p.k. może nastąpić po uprzednim nieusprawiedliwionym niestawiennictwie na wezwanie organu, a zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie z art. 247 § 2 k.p.k. jeżeli zachodzi „uzasadniona obawa”, że osoba podejrzana nie stawi się na wezwanie w celu przeprowadzenia czynności procesowej, w inny bezprawny sposób będzie utrudniała przeprowadzenie tej czynności albo jeżeli zachodzi potrzeba niezwłocznego zastosowania środka zapobiegawczego. Przepis art. 75 § 2 ma zatem węższy zakres przedmiotowy.

Zatrzymanie i sprowadzenie (przymusowo) – względnie – przymusowe doprowadzenie jest w obu przypadkach poprzedzone decyzją procesową w formie postanowienia. Taka interpretacja w odniesieniu do art. 75 § 2 k.p.k. wynika z brzmienia § 3 tego przepisu, który stanowi, że zażalenie na postanowienia sądu rozpoznaje ten sam sąd w składzie trzech sędziów. Nie ma podstaw przyjęcie tezy, że w odniesieniu do pozostałych organów

² Jednakże adresatem decyzji podjętej przez prokuratora jest Policja, która jest związana tą decyzją i faktycznie dokonuje zatrzymania (art. 75 § 1 k.p.k.); zob. K. Baran, E. Baran, *Instytucja zatrzymania osób w systemie prawa polskiego*, „Problemy praworządności” 1986, nr 12, s. 53.

prowadzących postępowanie karne (np. prokuratora) zachodzi konieczność wydania decyzji procesowej w innej formie³. W przypadku instytucji z art. 247 § 1 k.p.k. o konieczności wydania przez prokuratora uprzedniego postanowienia przesądza § 189 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury⁴. Podobnie wskazują przedstawiciele doktryny, którzy uznają, że jeżeli decyzja w postępowaniu sądowym należy do sądu, a w postępowaniu przygotowawczym do prokuratora, to musi mieć postać postanowienia⁵. Wyrażane są też poglądy przeciwne⁶. Wraz z postanowieniem konieczne jest sporządzenie uzasadnienia (art. 98 § 1 k.p.k.).

II. Dopuszczalność zaskarżenia postanowienia o zatrzymaniu i sprowadzeniu (przymusowo) z art. 75 § 2 k.p.k.

Odrębności między zatrzymaniem na podstawie postanowienia wydanego w oparciu o art. 75 § 2 k.p.k. oraz art. 247 § 1 k.p.k. implikują różnice w sposobie ich zaskarżania. Ma to szczególne znaczenie w przypadku postanowień o zatrzymaniu, które nie zostały faktycznie wykonane.

Problem zaskarżalności postanowienia o zatrzymaniu z art. 75 § 2 k.p.k. był przedmiotem wspomnianego wyżej postanowienia Sądu Najwyższego z 29 października 2012 r., sygn. akt I KZP 14/12. W sprawie, która stanowiła podstawę rozstrzygnięcia, prokurator prowadzący postępowanie przygotowawcze o czyn z art. 209 § 1 k.k., w sytuacji, w której podejrzany nie stawiał się na wyznaczone terminy badania sądowo-psychiatrycznego, wydał dwukrotnie postanowienie (w drugim przypadku była to niewłaściwa forma zarządzenia) o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu podejrzanego na badania do odpowiedniego szpitala. Do

³ Tak też: postanowienie SN z 29 października 2012 r., I KZP 14/12, LEX nr 1232147.

⁴ Dz.U. 2014 r., poz. 144 - t.j.

⁵ Zob. np. P. Hofmański, *Komentarz do art. 93 k.p.k.*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, P. Hofmański (red.), C.H. Beck, Warszawa 2011, wyd. 4, s. 628; T. Grzegorzczak, *Polskie postępowanie karne*, LexisNexis, Warszawa 2011, wyd. 8, s. 378; W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2014, wyd. 10, s. 316.

⁶ Zob. np. K.T. Boratyńska, *Komentarz do art. 247 k.p.k.*, [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 548. K. Eichstaedt uważa, że gdyby ustawodawca dążył do wydania decyzji w oparciu o art. 247 § 1 k.p.k. w formie postanowienia, to dałby temu wyraz w brzmieniu przepisu: K. Eichstaedt, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2012 r., I KZP 14/12*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2013, nr 3, poz. 35, s. 239. Nietrafne – w mojej opinii – są opinie, iż brzmienie art. 247 § 3 k.p.k. przesądza, że formą decyzji procesowej z art. 247 § 1 k.p.k. jest zarządzenie. W przepisie tym jest mowa o zarządzeniu „dotyczącym zatrzymania i przymusowego doprowadzenia” żołnierza w czynnej służbie wojskowej, a nie zarządzeniu „o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu”. W tym drugim przypadku mielibyśmy do czynienia z decyzją procesową, a nie rzeczownikiem odczasownikowym, który określa czynność wydawania decyzji procesowej.

wykonania postanowienia faktycznie nie doszło, ponieważ funkcjonariusze Policji nie zastali podejrzanego w domu. Dwa dni po upływie terminu na doprowadzenie, określonego w zarządzeniu prokuratora, zażalenie na nie złożył podejrzany, który domagał się zbadania legalności i zasadności zatrzymania. Sąd Rejonowy w W., rozpoznając wniesiony środek odwoławczy, uznawszy, że w sprawie wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, przedstawił je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w formie pytania: „Czy osobie podejrzaney, o której mowa w art. 247 § 1 k.p.k., przysługuje zażalenie do sądu na zarządzenie prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu, w sytuacji gdy do faktycznego zatrzymania osoby nie doszło, a co za tym idzie, czy sformułowanie przepisu art. 247 § 2 k.p.k.: «Do zatrzymania, o którym mowa w § 1, stosuje się odpowiednio art. 246» odnosi się do uprawnienia wskazanej osoby do zaskarżenia decyzji procesowej prokuratora, która nie została zrealizowana w drodze faktycznego zatrzymania?».

Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały w sprawie, gdyż Sąd Rejonowy domagał się dokonania wykładni przepisu, który nie ma zastosowania w sprawie. Sąd Najwyższy słusznie dostrzegł, że zastosowanie w niniejszej sprawie powinien mieć art. 75 § 2 k.p.k., a nie art. 247 § 1 k.p.k., który prokurator błędnie wskazał w podstawie swojej decyzji procesowej. W związku z powyższym Sąd Najwyższy w uzasadnieniu odnosił się wyłącznie do możliwości zaskarżenia postanowienia z art. 75 § 2 k.p.k.

Należy podzielić stanowisko Sądu Najwyższego, że analiza art. 75 § 3 k.p.k. pozwala uznać, iż zażalenie przysługuje nie na czynność faktyczną, którą jest zatrzymanie, ale na decyzję procesową, czyli postanowienie o zatrzymaniu i sprowadzeniu (przymusowo). Wyraża to wprost art. 75 § 3 k.p.k. w zdaniu drugim. Zdanie pierwsze tego przepisu stanowi, że przepisy art. 246 k.p.k. stosuje się odpowiednio. W przypadku zażalenia można zatem domagać się zbadania zasadności, legalności i prawidłowości zatrzymania.

W sprawie, która była podstawą orzeczenia I KZP 14/12, doszło do sytuacji, w której postanowienie (w tym wypadku zarządzenie) prokuratora nie zostało faktycznie wykonane. Podzielić należy zapatrywanie Sądu Najwyższego, że możliwość zaskarżenia postanowienia o zatrzymaniu i sprowadzeniu (przymusowo), w sytuacji gdy nie doszło do zatrzymania, trzeba uzależnić od tego, czy możliwe jest jeszcze jego wykonanie, czy nie. Postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym sprowadzeniu, które nie może zostać wykonane, ponieważ upłynął termin w nim wskazany na przeprowadzenie czynności, przestaje istnieć w obrocie prawnym. Co za tym idzie, w przypadku wniesienia zażalenia na takie postanowienie, sąd

odwoławczy powinien je pozostawić bez rozpoznania na podstawie art. 429 § 1 k.p.k. z uwagi na brak substratu zaskarżenia⁷.

Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku postanowienia wydanego na podstawie art. 75 § 2 k.p.k., które zostało zaskarżone przez podejrzanego (oskarżonego) i nie zostało jeszcze wykonane, a jednocześnie nie upłynął termin jego wykonania. Możliwości zaskarżenia takiego postanowienia Sąd Najwyższy nie analizował. Należy uznać, że na takie postanowienie służy zażalenie. Strona skarżąca (lub jej obrońca) będzie mogła domagać się jednak – co oczywiste – zbadania wyłącznie zasadności (czy istniały okoliczności faktyczne, które uzasadniały wydanie postanowienia oraz czy zastosowanie takiego środka przymusu było proporcjonalne) i legalności (zgodności z prawem) takiego postanowienia. W przypadku stwierdzenia, że wydanie postanowienia było niezasadne lub niezgodne z prawem, właściwy sąd powinien je zmienić poprzez uchylenie⁸, a w przeciwnym razie utrzymać w mocy na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. Może także skorzystać z innych instrumentów prawnych, o których mowa w art. 246 § 4 k.p.k.

III. Zaskarżalność czynności i decyzji procesowej wydanej w ramach tzw. zatrzymania prokuratorskiego z art. 247 § 1 k.p.k. oraz praktyczny sposób formułowania zażalenia

Zupełnie odrębnie kwestia zaskarżalności postanowienia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu oraz czynności zatrzymania przedstawia się w odniesieniu do art. 247 § 1 k.p.k. Przepis § 2 tego artykułu stanowi, że do zatrzymania, o którym mowa w § 1, stosuje się odpowiednio art. 246 k.p.k. Odpowiednie zastosowanie przepisu art. 246 k.p.k. odnosi się już nie – jak w przypadku art. 75 § 2 k.p.k. – do samego postanowienia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu, ale do czynności faktycznej, jaką jest zatrzymanie osoby podejrzanej⁹. Podobnie należy rozumieć art. 246 § 1 k.p.k., w którym mowa jest o

⁷ Por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 22 czerwca 1999 r., I KZP 20/99, OSNKW 1999, z. 7-8, poz. 43, w którym stwierdzono: „jeśli środek odwoławczy dotyczy orzeczenia już nieistniejącego, a pole orzekania odwoławczego wyznacza przedmiot zaskarżenia, to przy jego braku środek ten staje się niedopuszczalny i należy odmówić jego przyjęcia, gdyby zaś go przyjęto, pozostawić bez rozpoznania”; orzeczenie to spotkało się z aprobatą doktryny: J. Tylman, *Glosa do postanowienia SN z dnia 22 VI 1999 r., I KZP 20/99*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2000, nr 1, poz. 9, s. 23; podobnie: np. Z. Doda, *Zażalenie w procesie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1985, s. 308.

⁸ Por. przyp. 12.

⁹ Często błędnie zrównuje się czynność zatrzymania i decyzję, jaką jest postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu; zob. np. T. Grzegorzczak, *Rozpoznawanie przez sąd zażalenia na zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie w znowelizowanej procedurze karnej*, „Prawo i Prokuratura” 2003, nr 7-8, s. 8; por. także pogląd W. Grzeszczyka, który pisze, że „na postanowienie prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym

„zatrzymanym” (faktycznie zatrzymanym¹⁰) i o zażaleniu, w którym może domagać się zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości „zatrzymania” (czynności)¹¹. Z uwagi na charakter zatrzymania, które nie jest – co do zasady – poprzedzone wydaniem decyzji procesowej, nieracjonalne byłoby przyznanie uprawnienia do zaskarżenia decyzji procesowej, a nie samej czynności.

Skoro przepis art. 247 § 2 dopuszcza możliwość zaskarżenia czynności, jaką jest zatrzymanie, a nie samego postanowienia prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu wydanego na podstawie § 1, powstaje problem zaskarżalności takiego postanowienia, które jeszcze nie zostało wykonane. Osoba podejrzana, wobec której stosowane jest tzw. zatrzymanie prokuratorskie, nie jest jeszcze stroną postępowania, jednakże może się dowiedzieć o wydanym wobec niej postanowieniu o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu. W sprawie, na kanwie której rozstrzygał Sąd Najwyższy w orzeczeniu I KZP 14/12, prokurator w postanowieniu zarządził doręczenie jego odpisu podejrzanemu, uprzedzając go niejako o fakcie zatrzymania. Doręczenie takie jest obowiązkiem organu prowadzącego postępowanie karne na podstawie art. 100 § 2 k.p.k. W przypadku wydania postanowienia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu (sprowadzeniu) doręczenie powinno nastąpić jednocześnie (tuż po) przeprowadzeniu czynności zatrzymania. Przepis art. 100 § 2 k.p.k. nakazuje doręczenie odpisu postanowienia także osobie niebędącej stroną, której przysługuje środek zaskarżenia, czyli również osobie podejrzanej. Często osoby, które nie mają jeszcze statusu podejrzanego, dowiadują się o tym, że są poszukiwane w celu przeprowadzenia jakichś czynności procesowych. Istnieje zatem możliwość, że zechcą oni zaskarżyć decyzję procesową o ich zatrzymaniu, co występuje szczególnie w przypadku, kiedy same zgłaszają się do organu procesowego celem przeprowadzenia czynności. Występowanie w obrocie prawnym decyzji procesowej, która straciła swoje uzasadnienie z uwagi na wykonanie odpowiedniej czynności, jest w takiej sytuacji niecelowe.

W przypadku zaskarżenia postanowienia prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu wydanego na podstawie art. 247 § 1 k.p.k., które nie zostało wykonane, a upłynął już termin na przeprowadzenie czynności w nim wskazanej, postanowienie takie –

doprowadzeniu zatrzymanemu przysługuje zażalenie, ponieważ stosuje się odpowiednio art. 246 (art. 247 § 2 k.p.k.): W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz...*, s. 316.

¹⁰ Warto zauważyć, że kodeks posługuje się także pojęciem „osoby zatrzymanej” (art. 244 § 3 k.p.k.).

¹¹ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, wyd. 5, s. 545. W odniesieniu do zatrzymania, o którym mowa w art. 246 § 1 k.p.k., analogiczną różnicę podkreśla: R.A. Stefański, *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 10, s. 56.

podobnie jak w przypadku decyzji procesowej z art. 75 § 2 k.p.k. – przestaje istnieć w obrocie prawnym i nie przysługuje na nie zażalenie. W sytuacji gdy postanowienie takie nie zostało jeszcze wykonane (nie doszło do zatrzymania) i nie upłynął jeszcze termin na przeprowadzenie tej czynności, osobie podejrzanej przysługuje zażalenie na to postanowienie na podstawie ogólnej normy z art. 302 § 1 k.p.k. Nie ma bowiem wątpliwości, że postanowienie wydane w oparciu o przepis art. 247 § 1 k.p.k. narusza prawo takiej osoby. Uznanie, że przepis art. 247 § 2 k.p.k. stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 302 § 1 k.p.k. i wyłącza jego zastosowanie, jest błędem, gdyż niezasadnie pozbawilibyśmy osoby podejrzanej uprawnienia do zaskarżenia czynności procesowej, która w sposób bardzo drastyczny ingeruje w jego prawa. Należy pamiętać, że osoba podejrzana często zmienia swój status procesowy i staje się stroną postępowania przygotowawczego jako podejrzany. Zyskuje zatem prawo do obrony, którego realizacją jest już możliwość zaskarżenia postanowienia wydanego na podstawie art. 247 § 1 k.p.k.

W przypadku gdy dojdzie do faktycznego zatrzymania osoby podejrzanej na mocy postanowienia wydanego w oparciu o art. 247 § 1 k.p.k., podstawą zaskarżenia czynności (nie decyzji procesowej) będzie art. 247 § 2 k.p.k., który nakazuje odpowiednie stosowanie art. 246 k.p.k., a zatem reguł ogólnych wnoszenia środka zaskarżenia na zatrzymanie.

Wyraźne oddzielenie obu podstaw zaskarżenia postanowienia na podstawie art. 302 § 1 k.p.k. oraz czynności zatrzymania na podstawie art. 247 § 1 k.p.k. pociąga za sobą istotne różnice praktyczne.

Zażalenie w obu przypadkach wnosi się na zasadach ogólnych wyrażonych w art. 460 k.p.k. (467 § 1 k.p.k.) i art. 428 § 1 k.p.k. za pośrednictwem organu, który wydał postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu (prokuratora) albo dokonał czynności zatrzymania (Policji). Problem powstaje przy określeniu, od którego momentu biegnie 7-dniowy termin na wniesienie zażalenia na postanowienie – względnie – zatrzymanie. W sytuacji, w której doszło do faktycznego zatrzymania, termin na zaskarżenie czynności na podstawie art. 247 § 2 k.p.k. liczy się od dnia dokonania czynności. W odniesieniu do postanowienia prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu, które nie zostało jeszcze wykonane, termin na wniesienie zażalenia powinien biec od daty doręczenia tego postanowienia zgodnie z regułą z art. 460 k.p.k. W praktyce jednak, z uwagi na to, że postanowienie wydane w oparciu o art. 427 § 1 k.p.k. jest doręczane jednocześnie z zatrzymaniem, termin taki nie biegnie. W przypadku, gdy osoba podejrzana poweźmie wiadomość o tym, że zostało wydane takie postanowienie, to w jej interesie będzie, aby jak

najszybciej usunąć je z obrotu prawnego w sytuacji, gdy narusza jej prawa. Stąd przyjęcie tezy o tym, że termin ten rozpoczyna bieg, nie znajduje prawnych ani racjonalnych podstaw.

W przypadku formułowania zażalenia w obu wskazanych sytuacjach zastosowanie mają reguły ogólne. Zażalenie powinno zatem czynić zadość wymogom pisma procesowego, o których mowa w art. 119 k.p.k. Ponadto – zgodnie z art. 427 § 1 k.p.k. – odwołujący się powinien wskazać zaskarżone postanowienie albo czynność oraz podać, czego się domaga. Jeżeli środek pochodzi od obrońcy podejrzanego lub pełnomocnika osoby niebędącej stroną postępowania, zażalenie powinno zawierać wskazanie zarzutów stawianych rozstrzygnięciu oraz uzasadnienie (art. 427 § 2 k.p.k.). Zarzuty mogą dotyczyć przyczyn odwoławczych określonych w art. 438 i 439 § 1 k.p.k. W odniesieniu do zarzutów z art. 438 k.p.k. będą to zarzuty obrazy przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść orzeczenia (pkt 2), np. art. 244 § 1 k.p.k., art. 247 § 1 k.p.k. W przypadku formułowania zażalenia na czynność tzw. zatrzymania prokuratorskiego w części środka odwoławczego, która dotyczy zarzutów, można dodatkowo wskazać uchybienia, które – zdaniem zatrzymanego – świadczą o tym, że zatrzymanie było niezasadne lub nieprawidłowe (np. niesporządzenie protokołu z zatrzymania – art. 244 § 3 k.p.k., brak poinformowania o przyczynach zatrzymania i przysługujących zatrzymanemu prawach – art. 244 § 2 k.p.k.). Ze względu na charakter zaskarżanej czynności i rozstrzygnięcia słuszne wydaje się wykluczenie możliwości podnoszenia zarzutów określonych w art. 438 pkt 1 i 4 k.p.k. W odniesieniu do zarzutu błędów w ustaleniach faktycznych (pkt 3) należy odróżnić złożenie środka odwoławczego na czynność zatrzymania, w którym niemożliwe jest wskazanie takiego zarzutu (zgodnie z art. 2 § 2 k.p.k. prawdziwe ustalenia faktyczne powinny stanowić podstawę rozstrzygnięć, a nie czynności), od zaskarżenia postanowienia z art. 247 § 1 k.p.k. W tym drugim przypadku możliwe jest sformułowanie takiego zarzutu, jednak może on okazać się relatywnie mało skuteczny.

W przypadku zaskarżania niewykonanego postanowienia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu wydanego w oparciu o art. 247 § 1 k.p.k. oraz faktycznego zatrzymania odmiennie kształtuje się sposób formułowania *petitum* zażalenia. W przypadku środka zaskarżenia wnoszonego na podstawie art. 302 § 1 k.p.k. stosuje się reguły ogólne z art. 437 § 1 i 2 k.p.k. Skarżący powinien zatem wnioskować o zmianę postanowienia poprzez jego uchylenie¹². W przypadku zażalenia na czynność zatrzymania na podstawie art. 247 § 2 k.p.k.

¹² Dopuszczalność takiej formuły słusznie podkreśla: S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze w nowym kodeksie postępowania karnego. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1997, s. 67; zob. też K. Łojewski, *Apelacja karna*, Warszawa 2005, s. 67. Podobny pogląd znalazł swój wyraz w orzecznictwie w odniesieniu do rozpoznania środka odwoławczego przez sąd: „rozpoznając środek odwoławczy od wyroku można «orzec odmiennie co do istoty» tylko i wyłącznie w drodze «zmiany» zaskarżonego orzeczenia. Natomiast w związku

przepis art. 246 § 1 k.p.k. stanowi *lex specialis* w odniesieniu do art. 437 § 1 k.p.k. i wskazuje, że skarżący może domagać się jedynie zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości zatrzymania.

Zaskarżenie przez osobę podejrzaną na podstawie art. 302 § 1 k.p.k. postanowienia wydanego w myśl art. 247 § 1 k.p.k. pociąga za sobą konieczność rozpoznania zażalenia nie przez sąd miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania (jak w przypadku zażalenia na zatrzymanie) jednoosobowo (art. 329 § 2 k.p.k.), ale przez prokuratora bezpośrednio przełożonego (art. 302 § 3 k.p.k.)¹³. Prokurator, który wydał postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu, po otrzymaniu zażalenia może je uwzględnić na podstawie art. 463 § 1 k.p.k. w zw. z art. 465 § 1 k.p.k. Gdyby tego nie zrobił, musiałby przekazać zażalenie wraz z aktami sprawy prokuratorowi bezpośrednio przełożonemu. Po rozpoznaniu zażalenia na postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu prokurator bezpośrednio przełożony, uznając zarzuty zawarte w środku odwoławczym za trafne, może zmienić zaskarżone postanowienie poprzez jego uchylenie na podstawie art. 437 § 2 k.p.k. W przeciwnym razie, w oparciu o art. 437 § 1 k.p.k., powinien utrzymać postanowienie w mocy. W przypadku zaskarżenia czynności, jaką jest zatrzymanie, na podstawie art. 247 § 2 k.p.k. sąd może 1) nie uwzględnić zażalenia i uznać zatrzymanie za zasadne, legalne i prawidłowe, 2) stwierdzić bezzasadność lub nielegalność zatrzymania i – w przypadku, gdy zatrzymany nie został jeszcze zwolniony – zarządzić jednocześnie natychmiastowe jego zwolnienie, 3) w przypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości zatrzymania zawiadomić o tym prokuratora i organ przełożony nad organem, który dokonał zatrzymania. Podstawą tego rozstrzygnięcia sądu jest art. 246 § 3 lub 4 k.p.k., który stanowi *lex specialis* wobec rozwiązania wynikającego z art. 437 § 1 k.p.k.¹⁴ Sąd może ponadto na podstawie art. 467 § 2 k.p.k. powziąć inne środki prawne.

ze środkiem odwoławczym od postanowienia, orzeczenie «co do istoty» może również polegać na «uchyleniu» zaskarżonego orzeczenia. Niekiedy bowiem właśnie «uchylenie» zaskarżonego postanowienia oznacza merytoryczne rozstrzygnięcie kwestii stanowiącej przedmiot danego orzeczenia”: postanowienie Sądu Najwyższego z 10 września 1992 r., III KRN 116/92, LEX nr 20551; zob. również postanowienie Sądu Najwyższego z 20 lutego 1995 r., II KRN 256/94, LEX nr 20742.

¹³ Prokuratorów bezpośrednio przełożonych określa art. 17a ust. 3 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz.U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 - j.t.).

¹⁴ K. Eichstaedt, *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 313-314; Pogląd ten należy uznać za prawidłowy. W judykaturze wyrażono opinie, że po rozpoznaniu zażalenia na zatrzymanie, o którym mowa w art. 207a § 1 k.p.k. z 1969 r. (obecnie art. 246 k.p.k.), sąd – w oparciu o przepis art. 386 § 1 k.p.k. z 1969 r. (obecnie art. 437 § 1 k.p.k.), orzeka o utrzymaniu w mocy albo uchyleniu zaskarżonej decyzji, bez względu na to, czy żalący jest faktycznie pozbawiony wolności w ramach zatrzymania, czy też przebywa na wolności: uchwała Sądu Najwyższego z 4 lipca 1991 r., I WZP 1/91, OSNKW 1992, nr 1-2, poz. 10. W literaturze pogląd ten spotkał się z krytyką: zob. np. R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 1998, s. 263; Z. Doda, J. Grajewski, *Węzłowe problemy postępowania karnego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego za lata 1991-*

IV. Zmiany po nowelizacji k.p.k. od 1 lipca 2015 r.

Zmiany k.p.k. uchwalone ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹⁵, które wejdą w życie 1 lipca 2015 r., w istotny sposób modyfikują kwestię tzw. zatrzymania prokuratorskiego.

Po nowelizacji¹⁶, zgodnie z art. 247 k.p.k., prokurator będzie mógł zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie nie tylko wobec osoby podejrzanej, ale również wobec podejrzanego, a zatem już strony postępowania przygotowawczego. Dalej ten środek przymusu będzie stosowany w przypadku „uzasadnionej obawy” zachowania osoby podejrzanej albo podejrzanego utrudniającego czynności postępowania przygotowawczego. Zmieni się jednak zakres czynności, których przeprowadzenie ma umożliwić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie z art. 247 § 1 k.p.k. Ustawodawca zdecydował, że zarządzenie tzw. zatrzymania prokuratorskiego może nastąpić w razie uzasadnionej obawy, że dana osoba: 1) nie stawia się na wezwanie w celu przeprowadzenia z jej udziałem czynności, o których mowa w art. 313 § 1 k.p.k. (czynności związane z wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów) lub art. 314 k.p.k. (wydanie nowego postanowienia o przedstawieniu zarzutów w przypadku zmiany lub konieczności uzupełnienia zarzutów) albo badań lub czynności, o których mowa w art. 74 § 2 lub 3 k.p.k. (np. badania psychologiczne i psychiatryczne); 2) może¹⁷ w inny bezprawny sposób utrudniać postępowanie. Ponadto tzw. zatrzymanie prokuratorskie będzie mogło być stosowane w sytuacji, gdy zachodzi potrzeba niezwłocznego zastosowania środka zapobiegawczego (art. 247 § 2 k.p.k.). Przepis obecnie obowiązującego art. 247 § 2 k.p.k. nie ulegnie zmianie, jednakże otrzyma nową numerację (art. 247 § 6 k.p.k.). Ustawodawca przesądził w § 7 o formie decyzji prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym

1994, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 5, s. 56-57; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 541. Zdaniem niektórych autorów, sąd – rozpoznając zażalenie na zatrzymanie – powinien orzekać o utrzymaniu lub o uchyleniu zaskarżonej decyzji o zatrzymaniu: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 2, t. I, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 1356-1357. Jest to jednak pogląd niezasadny.

¹⁵ Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.

¹⁶ Analiza art. 247 k.p.k. po nowelizacji obejmuje jedynie zmiany istotne dla przedmiotu niniejszego artykułu.

¹⁷ Ustawodawca dopuścił się w tej sytuacji uchybienia gramatycznego i logicznego poprzez przyjęcie, że zatrzymanie prokuratorskie powinno mieć zastosowanie wobec osoby podejrzanej albo podejrzanego, gdy istnieje „uzasadniona obawa, że mogą w inny bezprawny sposób utrudniać postępowanie”. Precyzyjniejsze byłoby sformułowanie: „uzasadniona obawa, że będzie w inny bezprawny sposób utrudniać postępowanie”. Niezasadne wydaje mi się rozszerzenie możliwości zastosowania środka przymusu z art. 247 § 1 k.p.k. na sytuację, w której istnieje groźba, iż dana osoba potencjalnie zachowa się w dany sposób. Skoro istnieje „uzasadniona obawa” – a zatem już samo to przesądza o możliwości – to powinna ona odnosić się do samej czynności utrudniania, a nie – ponownie – możliwości jej wystąpienia. Osoba podejrzana i podejrzany zawsze „może” bezprawnie utrudniać postępowanie.

doprowadzeniu podejrzanego i osoby podejrzanej, wskazując, że ma ona przybrać formę zarządzenia. Wynika to z brzmienia tego przepisu, stanowiącego *lex specialis* w stosunku do art. 15 § 1 k.p.k., który w zd. 1 stanowi: „zarządzenia, o których mowa w § 1, wykonuje Policja lub inne organy, o których mowa w art. 312, w zakresie swych właściwości, jeżeli ustawa uprawnia je do zatrzymywania osoby”. Formuła taka nie jest tożsama z „zarządzeniami dotyczącymi zatrzymania i przymusowego doprowadzenia”¹⁸. Stąd konieczna jest w tym względzie zmiana § 189 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. W przeciwnym razie przepis tzw. regulaminu prokuratorskiego będzie sprzeczny z normą wyższego rzędu wyłożoną z art. 247 § 7 ustawy k.p.k.

Powyższe rozważania dotyczące zaskarżania postanowienia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu oraz samej czynności zatrzymania osoby podejrzanej pozostają aktualne również po nowelizacji k.p.k. Zmiana formy decyzji procesowej z art. 247 § 1 (lub § 2 po nowelizacji) k.p.k. z postanowienia na zarządzenie nie ma większego znaczenia praktycznego z uwagi na treść art. 466 § 1 k.p.k.

Nieznaczące zmiany obejmują sposób formułowania zażalenia na zarządzenie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu oraz zatrzymanie. Po nowelizacji nie tylko obrońca lub pełnomocnik będzie zobligowany do formułowania zarzutów stawianych rozstrzygnięciu, ale każdy skarżący, a zatem również osoba podejrzana (art. 427 § 1 k.p.k.). Do obowiązku obrońcy podejrzanego lub pełnomocnika osoby podejrzanej należeć będzie w dalszym ciągu sporządzenie uzasadnienia.

Istotne problemy budzi natomiast kwestia zaskarżalności przez podejrzanego tzw. zatrzymania prokuratorskiego. Co do wniesienia zażalenia na zatrzymanie, powyżej sformułowane uwagi w odniesieniu do osoby podejrzanej pozostają aktualne także w stosunku do podejrzanego. Problem powstaje w przypadku możliwości zaskarżenia przez podejrzanego samego zarządzenia z art. 247 § 1 (albo § 2) k.p.k., które nie zostało wykonane, a nie upłynął jeszcze termin jego wykonania. Przepisy znowelizowanej procedury karnej nie przyznają podejrzanemu możliwości wniesienia zażalenia na takie zarządzenie, co stanowi istotny brak legislacyjny.

Podejrzany jest stroną postępowania przygotowawczego (299 § 1 k.p.k.). Nie może on zatem zaskarżyć decyzji procesowej w oparciu o art. 302 § 1 k.p.k. Znajdują wobec tego zastosowanie przepisy ogólne dotyczące zażaleń. Zgodnie z art. 459 § 1 k.p.k. w zw. z art.

¹⁸ Zob. przyp. 6.

466 § 1 k.p.k. i art. 465 § 1 k.p.k. zażalenie przysługuje na zarządzenia prokuratora zamykające drogę do wydania wyroku, chyba że ustawa stanowi inaczej. W myśl art. 459 § 3 k.p.k. zażalenie przysługuje stronom, a także osobie, której zarządzenie bezpośrednio dotyczy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Postanowienie prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu podejrzanego nie jest postanowieniem kończącym postępowanie, ale decyzją zapewniającą dokonanie danej czynności procesowej. Stąd nie przysługuje na nie zażalenie. Oznacza to, że w sytuacji istnienia w obrocie prawnym zarządzenia o zatrzymaniu i przymusowym sprowadzeniu z art. 427 § 1 (albo § 2 k.p.k.), które nie zostało wykonane, a nie upłynął jeszcze termin na jego wykonanie, podejrzany, który stawiał się na czynność procesową, nie będzie miał możliwości jej zaskarżenia. Tym samym – w myśl art. 99 § 1 k.p.k. i 93 § 3 k.p.k. – prokurator nie będzie miał obowiązku sporządzania uzasadnienia zarządzenia. Stanowi to uchybienie nowelizacji, która niezasadnie różnicuje sytuację osoby podejrzaną i podejrzanego. Przyznaje tym samym większe uprawnienia osobie, która nie jest jeszcze stroną postępowania, w odróżnieniu od podejrzanego, który taką stroną jest. Być może przed wejściem w życie ustawy z dnia 27 września 2013 r. nowelizującej polską procedurę karną ten defekt legislacyjny uda się naprawić.

V. Podsumowanie

Na gruncie k.p.k. należy odróżniać wydanie przez prokuratora samego postanowienia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu z art. 247 § 1 k.p.k. oraz czynność zatrzymania. W obu przypadkach odmiennie kształtuje się sposób zaskarżenia odpowiednio: rozstrzygnięcia i czynności, czego następstwem są istotne różnice w formułowaniu zażalenia, w podstawie jego wniesienia, sposobu formułowania zarzutów i wniosków środka odwoławczego, terminu do jego wniesienia, trybu, organu właściwego oraz sposobu jego rozpoznania. Istotnym momentem, który decyduje o zmianie charakteru czynności podejmowanych przez odpowiednie organy, jest moment faktycznego zatrzymania osoby podejrzaną. Od tej chwili zmienia się bowiem podstawa zaskarżenia z art. 302 § 1 k.p.k. na art. 247 § 2 k.p.k.

Po nowelizacji polskiej procedury karnej od 1 lipca 2015 r. zażalenie tylko na czynność zatrzymania będzie przysługiwało również podejrzanemu. Za istotny brak należy uznać niemożność zaskarżenia przez podejrzanego zarządzenia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu, które nie zostało jeszcze wykonane, ale które – z uwagi na termin jego

wykonania – może być jeszcze wykonane przez Policję i inne organy wskazane w art. 247 § 7 k.p.k.

ABSTRACT

Polish Code of Criminal Procedure from 1997 distinguishes between the decision issued by prosecutor on the basis of article 247 § 1 CCP and the arrest, which is a factual act. There are many differences in the way of lodging a complaint against them. In practice moment from which the basis of complaint changes is factual arrest of suspect.